

Teatavasti oli hooaja esimene uudislavastus «Estonia» Moskva helilooja R. Štšedrini uus ballett «Anna Karenina». Möödunud nädalavahetusel jõudis esmakordselt publiku ette meie vabariigi helilooja originaalteos — Leo Normeti koomiline ooper «Pirnipuu». Et Eesti NSV heliloojad viimasel ajal ei ole ooperisõpru uudisteostega eriti hellitanud, on elav huvi teose vastu igati mõistev.

Põhimõtteliselt on uus ooper alati teretulnud — kõneleb ju uus selle žanri teos otsingutest ooperi valdkonnas. Kogemuste pagasi kasvamisel võib aga üha kindlamini esitada tungiva soovi — luua oopereid nüüdisaja teemadel, kujutada muusikateatri laval meie päevade inimest, tema elu, tööd ja probleeme.

Tõsi, antud teos viib vaataja aastakümneid tagasi kodanliku Eesti päevisse ning teosele annab ühiskondliku käändvuse autori satiirikupilk tolleaegsele «seltskonnale». Samaaegselt peame igati tunnustama teatri koostööd autoriga, mis on ilmselt esimesi eeltingimusi uute teoste saamiseks selles žanris. «Pirnipuu» lavaletoomisel on teater ilmutanud tunnustust väärivat hoolikust ja püüdlikkust. Igatahes julgeksin väita, et nii antud sõnalis-muusikalist materjali kui ka muid tingimusi arvestades (suhteliselt lühike ettevalmistusaeg jm.) on tulemus hinnatav.

«Pirnipuu» libreto on autorilt endalt, aluseks Betti Alveri samanimeline vaimukas ja teravmeelne poeem. Et poetessi värssidest üksi ei saanud libreto vormida, on helilooja omalt poolt mõndagi täiendavat juurde sepsitunud, et kirjandusteosest saaks lavalugu. Paraku on kuulateski vahe kahe värsikultuuri vahel puhuti üsna ilmne.

Kirjandusliku algmaterjali jutustav-kirjeldav laad on ilmselt tinginud, et teosele tagasi mõeldes, kuuldu-nähtu vaagides jääb ooperist kuidagi monoloogiline mulje. Ooperidramaturgia üks põhitõdesid on ju see, et aaria või müüdu ulatuslikum sooloetteaste kasvab välja tunde- tõusust, emotsionaalsest «laetusest». «Pirnipuu» tähtsamate tegelaste soolo-osalad on aga eeskätt monoloogid, kus nad jutustavad iseendast ja oma elust-olust. Et palju räägitakse ja jutustatakse, on sõna ja teksti osatähtsus siin olulisem kui tapaliselt ooperis, kus tegelased oma tundetulva või hingeseisundit «välja laulavad».

Sõnaga on seotud ka kõnesolevale ooperile omased naljasähvatused.

Ülesehituselt areneb libreto selges tõusujoones — ekspositsioonis kujutatud tühja oleskelusse toob iga küllalise saabumine aina uut elevust ja sündmused hakkavad arenema kuni lõbusalt puändika kulminatsioonini.

Üsnagi kujukalt on libretos edasi antud poeemi ühiskonnakriitiline hoiak. Teatris nähtu-kuuldu meenutab üht lõiku 30-ndate aastate ülikoolilinnas elust-olust, paneb jälle mõtlema, seisukohta võtma ja hinnangut andma.

Nüüdisajal minevikuainelist teost luues seisab komponist paratamatult probleemi ees, kuidas ja missuguste vahenditega edasi anda vastava ajastu koloriiti ja kuidas kujutada tänapäeva inimese suhtumist mineviku tegelastesse

Rsl m. 247, 20. 5 1973 a.

LAVAL ON UUDISOOPER

ja nende probleemidesse. L. Normet on valinud kõige drastilisema võimaluse — terava vastandamise. 30-ndate aastate iseloomustamiseks valis ta tango, mis nii teksti, meloodia, saatemuusika kui ka esitamismaneeri poolest (laulab V. Vasar) on sedavõrd pesuehtne, et paljudki on seda pidanud muusikaliseks laentsitaadiks. Tegelikult on see autori looming, nooditekstist selgub koguni, et siin on kasutatud ooperi põhilist intonatsioonilist käiku.

Ooper ise on aga kirjutatud selgelt tänapäevases helikeeles, ilmne on autori erudeeritus uuea muusika väljendusvahendite alal. Kogumulje teosest — tubliil professionaalsel tasemel kirjutatud ooper. Žanri eripärast lähtudes on autor andnud hulga vaimukaid detaile ja nüansse.

«Pirnipuu» on muusikaliselt väga tihe teos — ega siin kuulajale hingetõmbamiseks eriti aega jää, sest kogu aeg «juhtub» partituuris midagi. Pealegi on autor rakendanud üsnagi komplitseeritud helikeelt («tihendatud» harmoonia, polifoonia rohke kasutamine, rahutult vahelduv taktimõõt, vokaalpartiide suhteline keerukus). Võib tekkida isegi küsimus: kas autor ei ole oma teost nii esitajatele kui ka kuulajatele mõnevõrra liiga keeruliseks teinud? Igatahes vajab see ooper väga tähelepanelikku ja võib-olla korduvat süvenenud kuulamist.

Küsimuse korras tahaksin puudutada veel kahte asjaolu, mis mõtlema panid. Kas ei maksaks pisut hõrendada saateansambli faktuuri ja keskmise registri asemel rohkem rakendada ka instrumentide äärmisi registreid? Ja teiseks — nagu öeldud, on tekst selles ooperis üsnagi oluline, teksti kao protsent on aga kahjuks üsna suur, eriti mõne laulja puhul. Võib-olla ei ole olulistes tekstilõikudes kasutatud kõige paremat tessituuri?

Eeltoodud märkused võivad

ehk tunduda asjatult nokitseva norimisena, kuid neid on ajendanud välja ütleva soov, et teos, mis meie ooperiliteratuuri žanriliselt laiendab, veelgi mõjukamalt kõlama hakkaks.

Etendust juhatab E. Klas temale iseloomuliku erksuse, vahetu kaasaelamise ja seejuures nõudliku täpsusega. Kaheldamatult on ka suur ettevalmistav töö, mida on teinud dirigendi assistent P. Lilje ning kontsertmeisterid T. Koha ja V. Väänmaa.

kui mõne klassikalise ooperi korduslavastus — pole ju min-geid traditsioone, millele tugineda, ja teha tuleb pioneeritööd. «Pirnipuu» etendusega veenab A. Mikk meid, et te- ma on kujunenud arvestatav lavastaja, kes oskab materjalise süveneda ja vormida sellest tervikliku etenduse.

Heast maitsest ja muusika õigest mõistmisest kõneleb seegi, et lavateoses pole vihjetki jämekoomikale, mille abil publikut iga hinna eest naerutada (ikkagi koomiline ooper!). Seevastu aga on võimaluste piires püütud ja enamasti ka suudetud puüniteerida tekstis ja muusikas antud naljavälgatusi.

Plusspunktina tuleb A. Miku arvele kanda ka õhtu teine lavastus — Gian Carlo Menotti koomiline lühiooper «Telefon», mis on muusika poolest pretensioonitult lihtne, seejuures aga terava dramaturgilise vaistuga ja vaimukalt kirjutatud ooper. Tuleks rõhutada, et A. Mikk on loo ka vastavalt lavastanud — stiilselt, kergelt ja leidlikult. Mõlemat osatäitjat — A. Kaalu ja V. Kuslapit — võiks pidada peaaegu et ideaalseteks selle ooperi esitajateks nii vokaalselt kui ka mänguliselt. Kaasakiskuv lustakus, millega ooper esitatakse, lubab eeldada, et nad leiavad edaspidi veelgi peenemaid ja ilmekamaid nüansse.

Kokkuvõttes — teatriõhtu, mis kannab ühist pealkirja «Armastuse kolmnurgad», toob publiku ette kaks huvipakkuvat teost. Neist sisulise erikaalu poolest on «Pirnipuu» kaheldamatult kaalukam ja olulisem.

Jääme lootma, et teater jätkab koostööd autoritega ja et juba lähematel hooaegadel võime rõõmu tunda mõne nüüdisaegsena kirjutatud uudisooperi üle.

VIDRIK KIVILO

E. Renteri lavapilt annab tegevusele meeleoluka tautata — selles on selgesti tunnetatav ajastu atmosfäär kõigis detailides (küsitav on vaid toruga grammofon), samuti antud teose eripära. Leidlikud kostüümid aitavad diskreet-sel viisil iseloomustada iga tegelaskuju.

Peategelaste kahte paari võrreldes tundub, et veidi veenvamad on praegu A. Kylvand (Felicia) ja E. Eesmaa (Rõigas). A. Kylvand on tore kõiges — igapidi veenev nii vokaalselt kui ka mänguliselt. On sündinud väga huvitav karakterroll ooperilaval. E. Eesmaa prof. Rõikana oskab täpsete joontega edasi anda tühiteadlase ülespuhutud iseteadvust, püüet väliselt väarikana näida, et selle taha varjata oma kõlupäisust.

U. Tauts kujutab Feliciat omal kombel huvitavalt, kusjuures valdavaks kujuneb tema püüe kõike hästi ja ikka oma tahtmist mõõda korraldada. T. Tralla Rõigas on väliselt kerglane mees, kelle iseteadvust toidab see, et tal kõiges on vedanud. Seda mõjukam on tema kokkuvarisemine.

Kui selles iroonilises žanripildis sümpaatseid tegelasi on, siis on need noorim tütar Liis (M. Haamer) ja teenija Miili (L. Panova). M. Haamer ilmutab Liisina tervet vaistu elu suhtes ja terast pilku ümberseisjate läbinägemiseks. L. Panova Miili on lõpuni usutav oma asjalikus toimekuses ja elutargas mõistlikkuses, toreda sisemise kelmikusega esitab ta oma hinnangud kõigele toimuvale. Ilusasti kujutavad mõlemad lauljad Miili ja Liisi sõnatut teineteismõistmist.

Ansambelit täiendavad oma-poolsete karaktersete joontega veel E. Neem — temperamentne Iris, T. Jaaksoo ja H. Sammelselg — unistav Laura, E. Kärvet ja A. Männik söögi- ja klatsimataste «vaimuainimestena» ning A. Laid ja E. Klas-Glass sekretäri tummas osas.

Uue teose lavastamine on alati raskem ja töömahukam